

Effectstudie Tools4U: Effecten op cognitieve en sociale vaardigheden

Onderzoek effecten van leerstraf Tools4U op cognitieve en sociale
vaardigheden

Samenvatting

Universiteit van Amsterdam, Forensische Orthopedagogiek

T. van der Stouwe

J. J. Asscher

G. J. J. M. Stams

M. Hoeve

P. H. van der Laan

Amsterdam, februari 2015

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC, afdeling Externe Wetenschappelijke
Betrekkingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie.

© 2015, WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrechten voorbehouden.

Samenvatting

Tools4U is een ambulante gedragsinterventie die bestaat uit een individuele training in cognitieve en sociale vaardigheden die in het kader van een leerstraf kan worden ingezet. De training is bedoeld voor minderjarigen (12 tot en met 17 jaar), die één of meer delicten hebben gepleegd en bij wie cognitieve en/of sociale vaardigheidstekorten een rol hebben gespeeld bij de delictpleging. Behalve een reguliere (individuele) variant voor alleen de jongere, is er een 'plus-variant', waarbij in aanvullende bijeenkomsten aan een gebrek aan ouderlijk toezicht en probleemoplossing van de ouders gewerkt wordt.

Leerstraf Tools4U werd in 2007 door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie erkend als potentieel effectieve gedragsinterventie. Sindsdien hebben er verschillende onderzoeken plaatsgevonden voor het behouden en verlengen van deze erkenning (procesevaluatie, Bosma, Asscher, Van der Laan, & Stams, 2011; doeltreffendheidsonderzoek, Van der Stouwe, Asscher, & Stams, 2013). Naar aanleiding van deze onderzoeken werd de erkenning van Tools4U in 2013 bij de tussentijdse beoordeling van de Erkenningscommissie verlengd tot oktober 2015. Dan dient de effectiviteit van de interventie aangetoond te worden.

Het voorliggende onderzoek heeft zich gericht op de derde (*post hoc*) beoordeling van de Erkenningscommissie, waarvoor de effectiviteit van Tools4U aangetoond moet worden. De Tools4U-groep van 115 jongeren uit het eerdere doeltreffendheidsonderzoek (Van der Stouwe et al., 2013) is vergeleken met een controlegroep om te onderzoeken in hoeverre Tools4U-jongeren meer vooruitgang laten zien op cognitieve en sociale vaardigheden dan jongeren met een andere taakstraf. Dit onderzoek is uitgevoerd door de Universiteit van Amsterdam in de periode mei 2013 tot februari 2015 in opdracht van het WODC.

Uit het doeltreffendheidsonderzoek bleek dat de Tools4U jongeren meestal voldeden aan de indicatiecriteria van de interventie. Het bleek echter wel dat 17% van de Tools4U-jongeren geen delict had gepleegd, maar de training opgelegd had gekregen voor spijbelen. Bovendien kwam het aantal Tools4U-verwijzingen per regio niet in alle regio's overeen met het aantal dat op basis van het totale aantal strafonderzoeken verwacht kon worden. In enkele regio's werd Tools4U relatief vaak en in andere weer relatief weinig opgelegd. Daarnaast bleek dat de belangrijkste Tools4U Top 10 interventietechnieken en de verplichte onderdelen van Tools4U voldoende – of zelfs ruim voldoende – werden ingezet naar de 60%-norm van Durlak en DuPre (2008). Tot slot bleek de doeltreffendheid van de training aannemelijk, omdat jongeren verbeteringen lieten zien op het gebied van denkfouten, impulsiviteit, sociale informatieverwerking, coping, competentiebeleving en op de domeinen gezin en vaardigheden van het LIJ.

Uit een controlegroep van 354 jongeren met een werk- of leerstraf werden 108 jongeren op basis van *propensity score matching* geselecteerd om te vergelijken met de Tools4U jongeren met als doel de effectiviteit van Tools4U ten opzichte van de alternatieve behandeling (*treatment as usual*) te kunnen toetsen. Er is gebruik gemaakt van *intention-to-treat* analyse: ook volgens de programmabeschrijving ten onrechte geïnccludeerde jongeren (bijvoorbeeld de 17% spijbelaars), jongeren die de interventie niet afgerond hebben en jongeren zonder tweede vragenlijst zijn meegenomen in de analyses door gebruik te maken van imputatie.

De volgende vragen zijn onderzocht: Wat is de effectiviteit van Tools4U in het veranderen van cognitieve en sociale vaardigheidstekorten? In hoeverre beïnvloeden programma- en deelnemerskenmerken de effectiviteit van Tools4U? Wat zijn de veronderstelde werkzame mechanismen die tot de beoogde resultaten leiden? In hoeverre zijn eventuele resultaten ook

daadwerkelijk toe te schrijven aan de interventie? Wat kan gezegd worden over de context en de randvoorwaarden waaronder Tools4U effectief is?

Het voorliggende rapport beschrijft het eerste deel van het effectonderzoek: de effectiviteit van Tools4U op cognitieve en sociale vaardigheden, gemeten meteen na afloop van de interventie. De effecten op recidive zullen in een volgend rapport beschreven worden.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn zelfrapportagevragenlijsten afgenomen bij jongeren, coördinatoren taakstraffen en ouders bij aanvang en na afloop van een andere taakstraf dan Tools4U. Daarnaast is gebruik gemaakt van de vragenlijsten die voor het doeltreffendheidsonderzoek al bij Tools4U jongeren, ouders en trainers waren afgenomen. Ook zijn dossieranalyses uitgevoerd bij zowel de Tools4U jongeren als de controlegroep jongeren.

Matching

Om de effectiviteit van Tools4U te kunnen meten, moest de Tools4U-groep vergeleken worden met een (vrijwel) identieke controlegroep. Omdat dit niet bereikt kon worden aan de hand van willekeurige (*random*) toewijzing, is er gebruik gemaakt van *propensity score matching*: uit de 354 controlegroep jongeren werden de jongeren geselecteerd die het meest vergelijkbaar waren met de Tools4U groep. Dit resulteerde in een controlegroep van 108 jongeren. Na deze *matching* waren er geen voormetingverschillen tussen de Tools4U groep en de controlegroep op basis van geslacht, etniciteit, opleidingsniveau, woonsituatie, delict, de gemeten cognitieve en sociale vaardigheden en opvoedvaardigheden van de ouders. Er bleken wel verschillen te zijn in de tijd tussen de voor- en nameting en naar stedelijkheid van de woonplaats van de jongere. Follow-uptijd en stedelijkheid zijn daarom in de effectanalyses meegenomen om te controleren voor deze verschillen.

Resultaten en conclusies

Tools4U blijkt enkele van de gemeten cognitieve en sociale vaardigheden te verbeteren (zie Tabel 12 en 13 in paragraaf 5.1 voor een schematisch overzicht). De interventie vermindert namelijk denkfouten, impulsiviteit en het toekennen van vijandige bedoelingen aan anderen en verbetert bovendien het adequaat straffen door de ouders. In deze vaardigheden laat 10 tot 17 procent van de Tools4U jongeren betere resultaten zien dan jongeren met een andere taakstraf. De interventie laat grotere effecten zien voor de beoogde doelgroep – jongeren die een delict hebben gepleegd – en in mindere mate voor spijbelaars. Spijbelaars hebben alleen baat bij de interventie voor het verminderen van impulsiviteit en het minder toekennen van vijandige bedoelingen. Alleen ouders van spijbelaars (en niet van delinquente jongeren) rapporteren na de interventie dat ze adequater straffen. Dat betekent dat de effectiviteit van Tools4U beter zal zijn door uitsluitend jongeren die een delict gepleegd hebben te includeren.

Er zijn enkele effecten die niet in de verwachte richting zijn. De jongeren in de Tools4U groep laten na Tools4U namelijk een minder positief beeld van de eigen schoolvaardigheden, sociale acceptatie en gevoel van eigenwaarde zien dan jongeren in de controlegroep. Jongeren denken na een andere taakstraf dus positiever over hun competenties dan na Tools4U. Omdat de meerderheid van de jongeren in de controlegroep een werkstraf had, zou dit een van de positieve uitkomsten van de werkstraf kunnen zijn, maar het kan ook betekenen dat Tools4U jongeren de eigen vaardigheden minder overschatten dan jongeren in de controlegroep.

De interventie laat – in tegenstelling tot wat verwacht werd – geen effecten zien op de overige gemeten vaardigheden (behandelmotivatie, empathie, coping stijlen en de competentiebeleving van sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding en hechte

vriendschap). Ook zijn er geen effecten voor de opvoedvaardigheden van ouders: positief opvoedgedrag, regels stellen en belonen. Omdat in het doeltreffendheidsonderzoek bleek dat technieken met betrekking tot empathie en coping het minst ingezet werden in de training, kan de effectiviteit voor coping en empathie mogelijk verbeterd worden door die technieken meer in te zetten of uit te breiden. Het ontbreken van verbeteringen in oudervaardigheden kan bovendien te maken hebben met het feit dat Tools4U het juiste maatwerk biedt: met meer of juist minder inzet (betrokkenheid van ouders) worden dezelfde resultaten bereikt.

Er zijn geen verschillen in effect tussen de Tools4U plus-variant en de reguliere variant en tussen de lange en korte variant, ook zijn er geen verschillen naar ernst van het delict. Dit kan duiden op goed maatwerk: met meer trainings(inzet) worden met de jongeren die dat nodig hebben dezelfde resultaten bereikt als voor jongeren die minder training nodig hebben. Het kan echter ook te wijten zijn aan een gebrek aan power doordat de groepen te klein waren. Vervolgonderzoek met grotere groepen en naar meerdere opvoedvaardigheden is daarom aanbevolen.

Alleen allochtone jongeren laten minder denkfouten over fysieke agressie zien en zijn na afloop van de interventie positiever over hun fysieke verschijning. Enkel jongeren van 16 tot 18 jaar laten meer behandelmotivatie zien na de interventie en uitsluitend bij meisjes zijn de opvoedvaardigheden van de ouders (positief opvoedgedrag en belonen) na afloop verbeterd. Jongeren die van tevoren weinig positief waren over hun sportieve vaardigheden, hechte vriendschappen en schoolvaardigheden, zijn na Tools4U minder positief dan jongeren in de controlegroep. Alleen allochtonen zijn minder positief over hun sociale verschijning en enkel de oudere jongeren (16-18 jaar) zijn minder positief over hun gedragshouding.

Tools4U richt zich op cognitieve en sociale vaardigheidstekorten die een rol hebben gespeeld bij het plegen van het delict om te voorkomen dat deze vaardigheidstekorten nog eens leiden tot een volgend delict (recidive). Nu blijkt dat de interventie er in slaagt om een deel van de vaardigheidstekorten te verminderen, zou dus ook het risico op recidive kleiner moeten zijn. Er zijn echter ook vaardigheden waar geen verschil is tussen Tools4U en de controlegroep. Het is daarom de vraag wat deze resultaten betekenen voor de praktijk. Om de resultaten goed te interpreteren, is het van belang te realiseren dat niet bij alle jongeren dezelfde effecten op alle vaardigheidstekorten verwacht konden worden. Onderzoekers (zie bijvoorbeeld Kazdin, 2007; 2008; Kraemer, Wilson, Fairburn, & Agras, 2002) pleiten om die reden ook voor een aanpak waarbij onderzocht wordt wat voor welke jeugdige delinquent werkt (dus kijken naar subgroepverschillen) in plaats van naar gemiddelde effecten voor de hele groep. Om dat goed te kunnen onderzoeken zijn echter groepen nodig met een substantiële omvang ten einde voldoende power te hebben om verschillen te kunnen vinden. Daarnaast is de veronderstelde theorie bij Tools4U dat door het verminderen van vaardigheidstekorten het recidiverisico vermindert. Of het ook daadwerkelijk leidt tot recidivevermindering zal het vervolgonderzoek, een recidivemeting van de huidige onderzoeksgroep twee jaar na de interventie, uit moeten wijzen.